

Геннадій Олександрович ГОНЧАРОВ

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
E-mail: gena_gon@mail.ru

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ В АСПЕКТІ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Гончаров, Г. О. Оцінка ефективності державного регулювання малого підприємництва в Україні в аспекті його економічної безпеки [Текст] / Геннадій Олександрович Гончаров // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 1. – С. 43-50. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Процес розвитку підприємств різних форм власності в Україні свідчить, що недосконалість економічних, правових механізмів його забезпечення, політична та економічна нестабільність України об'єктивно вимагають зміни реальної державної, регіональної та територіальної політики забезпечення економічної безпеки малого підприємництва на основі розробки та впровадження ефективних концепцій і механізмів його функціонування. Тому в умовах економічних реформ в Україні, частих і різких змін економічної ситуації, актуальність подальшого методологічного і методичного обґрунтування формування системи економічної безпеки малого підприємництва, інструментарію вимірювання її ефективності та удосконалення об'єктивно зростає.

На теоретичні і практичні аспекти забезпечення безпеки підприємництва нині в Україні звертається значна увага. Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємництва за останні роки стали предметом гострої дискусії в українському суспільстві та владних структурах. Однак, на нашу думку, теоретико-методологічні засади розробки та впровадження реальних ефективних моделей забезпечення безпеки малого підприємства є розробленими ще не достатньо.

У статті дається оцінка ефективності державного регулювання діяльності малого підприємництва в Україні. На основі узагальнення різних експертних висновків та власного дослідження запропоновано загальну оцінку ефективності системи державного регулювання малого підприємництва в аспекті забезпечення економічної безпеки цього сектора економіки.

Ключові слова: державне регулювання; регуляторна політика; державні послуги; дозвільна система; ліцензування; державний контроль; оподаткування; економічна безпека; ефективність.

Gennadiy Oleksandrovych GONCHAROV

PhD in Economics,
Associate Professor,
Head of Department of Economy
Kyiv Co-operative Institute of Economics and Law
E-mail: gena_gon@mail.ru

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF STATE REGULATION OF SMALL BUSINESS OF UKRAINE IN THE ASPECT OF ECONOMIC SECURITY PROVIDING

Abstract

The process of business development in Ukraine shows the following aspects: the imperfection of the economic and legal foundation as well as political and economic instability of Ukraine objectively require the change of state and regional policy to provide a small enterprise with economic security. This policy should be based on effective conceptions of an enterprise's functioning which has to be developed and implemented. Undoubtedly, the functioning of a small enterprise depends on its security system. That is why the topicality of further methodological research on the SESSE is growing, taking into account economic reform and frequent and rapid changes in the Ukrainian economy. Further research on the SESSE and estimation of its efficiency are urgent nowadays.

A lot of attention has been paid to theoretical and practical research on business security in Ukraine. Moreover, the problem of the economic security of an enterprise has been discussed a lot in Ukrainian society and government over the last years. However, as far as we are concerned, theoretical-methodological principles of development of effective business security and their implementation are not defined enough and they have to be described more thoroughly.

The article is devoted to the estimation of efficiency of state regulation of activity of small business entities. General evaluation of the effectiveness of the system of state regulation of small business is done in the aspect of providing of economic security of this sector of economy. The evaluation is given on the basis of various findings of the experts and author's research.

Keywords: state regulation; regulatory policy; public services; permissive system; licensing; state control; taxation; economic security; efficiency.

JEL classification: H19, M10

Вступ

Актуалізація проблем державного регулювання діяльності малого підприємництва в інтересах його економічної безпеки привела до значного зростання активності фахівців у пошуку шляхів їх вирішення. У наш час ці проблеми досліджуються такими відомими вітчизняними та зарубіжними вченими, як Ю. Алтухов, В. Андрійчук, О. Барановський, В. Богомолів, З. Варналій, Т. Васильців, Г. Вечканов, Л. Воротіна, В. Гець, А. Грунін, А. Качинський, А. Козаченко, Д. Ляпін, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Сенчагов, А. Сухоруков та ін.

Враховуючи значний внесок вчених-економістів у вирішення зазначеної наукової проблеми, слід наголосити на об'єктивній необхідності і актуальності подальших досліджень проблем державного забезпечення економічної безпеки малого підприємництва як сектора національної економіки. Оскільки підсистема державного забезпечення економічної безпеки малого підприємництва реалізує свої функції за допомогою державного регулювання його діяльності, то саме ефективність такого регулювання є визначальним критерієм оцінки функціонування цієї підсистеми.

Мета та завдання статті

Метою дослідження є оцінити ефективність державного регулювання діяльності малого підприємництва в Україні (в аспекті забезпечення економічної безпеки цього сектора економіки) на основі узагальнення різних експертних висновків та власного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для оцінки ефективності державного регулювання діяльності малого підприємництва в аспекті забезпечення його економічної безпеки пропонуємо використовувати такі критерії: 1) оптимальність державного втручання у господарські відносини в межах державної регуляторної політики; 2) сприятливість дозвільної системи у сфері малого бізнесу; 3) зручність системи ліцензування господарської діяльності; 4) оптимальність оподаткування. 5) ефективність державного нагляду (контролю); 6) розвиненість сфери адміністративних послуг.

Оцінку ефективності державного регулювання, відповідно до запропонованого нами алгоритму, почнемо з аналізу та узагальнення *оцінок ефективності державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності*. Основи такої політики були закладені Законом України від 11.09.2003 № 1160 «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».¹ Як основну мету державної регуляторної політики, Закон визначив досягнення оптимального державного регулювання в економічній і соціальній сферах.

Оцінку оптимальності державного регулювання пропонуємо провести за допомогою узагальнення кількісних і якісних показників та характеристик, які реально використовуються різними експертами. Одним з таких експертів виступає Державна служба з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва України (Держпідприємництво), яка, реалізуючи свої функції, оцінює процес і результати державної регуляторної політики. За власною оцінкою Держпідприємництва, ця служба протягом 2010-2014 рр.: а) відпрацювала в середньому 2-2,5 тис. Проектів регуляторних актів центрального та місцевого рівнів управління щорічно, з числа яких – 23 % - 25 % було повернуто на доопрацювання через невідповідність законодавству про регуляторну політику; б) регулярно проводила узгодження проектів регуляторних актів (фактична частина таких проектів становила близько 30 % від

¹Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 №1160-IV // Відомості Верховної Ради, 2004, № 9, ст. 79.

загальної кількості надісланих на погодження; в) прийняла 53 рішення щодо усунення порушень принципів державної регуляторної політики та вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»; г) вивчила близько 1500 проектів регіональних регуляторних актів, з числа яких у 33,9 % було виявлено порушення чинного законодавства та принципів державної регуляторної політики [1, с. 27-31].

Таким чином, за оцінкою Держпідприємництва, приблизно 25 % - 30 % регуляторних актів містять порушення законодавства і принципів регуляторної політики та потребують коректив. Що стосується реалізації регуляторних актів, то і там спостерігаються численні порушення. На жаль, кількість таких порушень не фіксується і ніде не публікується. Як позитив, Держпідприємництвом відзначається збільшення прозорості освітлення рішень місцевої влади. Загалом, за оцінками зазначеної державної служби, державне втручання в господарську діяльність не є оптимальним, а кількість порушень органами державної влади принципів і законодавчих норм у галузі регуляторної політики є значним (30 %) [1, с. 32-33].

Оцінка ефективності державної регуляторної політики з боку суб'єктів підприємницької діяльності є більш категоричною. Про це свідчать результати опитувань суб'єктів малого підприємництва. У серпні-вересні 2011 року Інститутом власності і свободи було проведено анкетування серед представників бізнес-асоціацій малого та середнього підприємництва, з метою оцінити основні проблеми, які стоять на шляху розвитку малого підприємництва в Україні. Більше 50 % респондентів визначили як вкрай необхідне: істотне скорочення кількості державних регуляцій; належне виконання органами влади Законів України; належне виконання держслужбами принципів і норм державної регуляторної політики; посилення діалогу між органами влади та малим бізнесом [2].

Опитування, які проводилися автором серед підприємців малого бізнесу протягом 2013-2014 рр. у містах Полтаві та Києві, а також у районних центрах Полтавської та Київської областей, свідчать, що більшість підприємців вважають державне втручання в справи бізнесу надмірним. Так анкетування, яке проводилося нами у м. Полтаві в квітні 2013 року, показало: серед 700 респондентів-підприємців цього сектора економіки більше 38 % вважають сучасну державну регуляторну політику такою, що загрожує розвитку малого бізнесу, ще 41 % - не сприяє, 12 % - не відчули ні позитивного, ні негативного впливу, і лише 9 % оцінили її позитивно. Опитування, яке проводилося в м. Києві у квітні-травні в 2014 р., показало, що серед 800 опитаних підприємців малого бізнесу: 81 % вважає державну регуляторну політику неефективною, а 31 % з них не вірить у те, що ефективність її підвищиться в найближчому майбутньому у зв'язку з реформами; 54 % вважає, що влада буде змушена підвищувати її ефективність у зв'язку з процесом інтеграції України до ЄС [3, с. 22-24].

Важливим інструментом оцінки досягнень країни у світовій системі координат є міжнародні рейтинги. Вони формуються на основі експертних оцінок групи змінних показників. Найбільш авторитетним показником рівня державного втручання в економіку вважається Індекс економічної свободи американського Фонду «Heritage» (публікується з 1995 р) - інтегральний показник, який характеризує ступінь державного регулювання. Індекс розраховується як середнє арифметичне з 10 оцінок, кожна з яких охоплює широку категорію факторів, що і утворюють поняття «економічна свобода». Ключовими показниками останньої, згідно з «Economic Freedom of the World: 2002 Annual Report», є свобода вибору, вільний обмін, вільна конкуренція, захист особистості та її власності.¹ Серед 179 країн, які оцінювалися у 2011 році, Україна посідала 164 місце (рейтинг 2,16 бала з 10) з діагнозом «задушена економіка». У 2012-2014 рр. рейтинги дещо покращилися (у 2012 р - 154, 2013 - 161, 2014 - 155 місця відповідно²) завдяки певним зрушенням у законодавстві та практиці в області регуляторної політики у бік економічної свободи. Однак ці позитивні зрушення не мають істотного значення.

Таким чином, узагальнення вищенаведених експертних оцінок показало, що ефективність державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності слід оцінити як дуже низьку (25 % - 30 %) та таку, що не сприяє належному забезпеченню економічної безпеки малого підприємництва.

Оцінка сприятливості дозвільної системи у сфері малого бізнесу. Основні принципи державної політики з питань дозвільної системи у сфері господарської діяльності вперше були закріплені Законом України від 06.09.2005 №2806 «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».³ З 1 січня 2012 року набрав чинності Закон України від 07.04.2011 № 3204 «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».⁴ Також на початку 2012 року набув чинності Закон

¹ Рейтинг країн світу за рівнем економічної свободи. Основні відомості про дослідження [Електронний ресурс] // The Heritage Foundation. - Режим доступу: <http://www.gtmarket.ru>.

² 2013 Index of Economic Freedom [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.heritage.org>.

³ Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 6 вересня 2005 р № 2806-IV // Відомості Верховної Ради, 2005, № 48, ст. 483.

⁴ Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» № 3204 від 7.04.2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.legalaid.ua>.

України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» щодо розширення мережі дозвільних центрів» № 3993 від 03.11.2011 р.¹ Законом України №3392 від 19.05.2011 р.² затверджено Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності, який налічує 141 позицію. Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» щодо вдосконалення процедури видачі документів дозвільного характеру, оформлених центральними органами виконавчої влади» № 1252, - VII від 13 травня 2014р.³ введена спрощена процедура видачі дозвільних документів. Постановою Кабінету Міністрів України № 973 від 24.10.2012 р.⁴ скорочено перелік видів діяльності, які не можуть здійснюватися на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання. Все це дозволило Держпідприємництву зробити висновок, що: «концептуально змінився порядок взаємодії між органами влади та суб'єктами господарювання щодо видачі документів дозвільного характеру. Забезпечено перехід від принципу «єдиного офісу» до принципу «єдиного вікна», ведеться робота щодо спрощення порядку видачі дозвільних документів і скорочення їх кількості [1, с.36-42].

Оптимістична оцінка дозвільної системи, яка дана Держпідприємництвом, не збігається з оцінками міжнародних незалежних експертів і думкою вітчизняних підприємців. Рейтинг України за індексом легкості ведення бізнесу (розраховується експертами світового банку на основі аналізу законодавства та правил ведення бізнесу) відповідав у 2010 р - 145-й, у 2011 р - 163-й, у 2012 р - 153-й, у 2013 - 137-й, у 2014 р - 122-й позиції зі 183 країн світу, які оцінювалися. До того ж автори звіту «Doing Business - 2014» зазначають, що підприємці України і надалі будуть стикатися з низкою проблем, які пов'язані з недосконалістю дозвільної системи. За даними зазначеного звіту сусіди України мають кращі показники: Польща займає 45 місце в рейтингу, Словаччина - 49, Угорщина - 54, Білорусь - 63, Румунія - 73, Молдова - 78, Росія - 92. Грузія займає найвищу позицію серед країн колишнього СРСР - 8. Україна належить до 20 % країн, які мають найнижчий рейтинг у 5 з 10 сфер регулювання. Зокрема в галузі отримання дозволів на будівництво країна посідає 183 місце з 185. Україна має найгірші у Східній Європі та Центральній Азії рейтинги реєстрації майна та закриття неплатоспроможних підприємств.⁵

Несприятливі умови ведення бізнесу підтвердили результати анкетування, яке було проведено в серпні-вересні 2011 року Інститутом власності і свободи та виявило, що, на думку більше 50 % респондентів, бізнес-клімат в Україні є несприятливим для малого та середнього підприємництва [2]. Опитування, яке проводилося нами в м. Полтаві у квітні 2013 року, показало, що серед 700 респондентів більше 60 % вважають дозвільну систему у сфері господарювання занадто обтяжливою і несприятливою для малого підприємництва. Опитування, яке проводилося автором у м. Києві у квітні-травні у 2014 р, показало, що серед 800 опитаних підприємців малого бізнесу: 57 % вважають дозвільну систему несприятливою для ведення малого бізнесу, а 44 % з них не вірять в те, що вона стане більш сприятливою в найближчому майбутньому (протягом року) [3, с. 25-28].

Таким чином, оцінюючи дозвільну систему у сфері господарської діяльності в Україні, слід зробити висновок, що вона на сьогодні є несприятливою для ведення малого бізнесу, а бізнес-середовище, враховуючи навіть певні позитивні зрушення в напрямку спрощення дозвільної системи, не є безпечним для малого підприємництва.

Оцінка зручності системи ліцензування господарської діяльності. Сьогодні в Україні, відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»⁶, ліцензуванню підлягають 56 видів господарської діяльності, пов'язаної з виробництвом (виготовленням) продукції, торгівлею,

¹Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» щодо розширення мережі дозвільних центрів» № 3993 від 03.11.2011 // Відомості Верховної Ради, 2012. - № 23. - Ст.236.

²Закон України «Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» № 3292-IV від 19.05.2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.legalaid.ua>.

³Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» щодо вдосконалення процедури видачі документів дозвільного характеру, оформлених центральними органами виконавчої влади» № 1252, - VII від 13. травня 2014 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.legalaid.ua>.

⁴Про внесення змін до переліку певних дій щодо провадження господарської діяльності або видів господарської діяльності, які не можуть провадитися на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства» Постанова КМУ № 973 від 24.10.2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

⁵ Smart erregulations forsmall and medium-size enterprises [Електронний ресурс]// Doingbusiness, 2013. - Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org>.

⁶Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000, № 1775-III [Електронний ресурс]. -- Режим доступу <http://zakon.nau.ua>.

наданням послуг, виконанням робіт. Ліцензійні умови розробляються органами державної виконавчої влади, які регулюють взаємовідносини у сфері ліцензування. Сьогодні ці функції здійснюють 33 державні інстанції [1, с. 43-46]. Загалом, за оцінкою Держпідприємництва України, чинну систему ліцензування поки ще не можна вважати оптимальною. Вона потребує подальшого істотного спрощення та скорочення видів діяльності, які підлягають ліцензуванню [1].

Опитування, яке проводилося нами в м. Полтаві у квітні 2013 року, показало, що серед 700 респондентів більше 43 % вважають систему ліцензування господарської діяльності незручною, а кількість видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, надмірним. Опитування, яке проводилося у м. Києві у квітні-травні 2014 р, показало, що серед 800 опитаних підприємців малого бізнесу: 51 % вважають систему ліцензування несприятливою для ведення малого бізнесу, а 36 % з них не вірять у те, що вона стане більш сприятливою в найближчому майбутньому (протягом року) [3, с. 29-30].

Оцінка оптимальності оподаткування малого бізнесу. Система оподаткування є важливим чинником економічної безпеки малого бізнесу в усіх країнах. При цьому важливими критеріями для знаходження оптимуму в оподаткуванні є: ставки податків, їх кількість, процедури обліку та сплати. Відповідно до чинного законодавства України, суб'єкти малого підприємництва сплачують податки за загальною або спрощеною системами оподаткування. Регламентуються обидві системи оподаткування Податковим кодексом України.¹ Спрощена система ще й додатково Законами України: «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» № 4014 - VI від 4 листопада 2011 р.² та «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок деяких податків і зборів» № 5503 - VI від 20 листопада в 2012 р.³

За оцінками Держпідприємництва, прийняття вищевказаних законів істотно поліпшило податковий клімат для підприємців [2]. За оцінками міжнародних експертів, наведених у «Doing Business», сумарна ставка податків в Україні становила у 2010 р, - 57,2 %, у 2011-2012 рр. - 55,5 %, у 2013-2014 рр. - 52,1 % від доходів (показник з урахуванням норм Податкового кодексу України). З січня 2013 р, відповідно до вимог Закону України № 5503 - VI, ставки єдиного податку для платників п'ятої та шостої групи знижені з 7 % до 5 % (у разі сплати ПДВ), і з 10 % до 7 % (у разі внесення ПДВ до складу єдиного податку). Тобто спостерігається певна тенденція до зменшення податкового тиску на малий бізнес. Однак, попри це, частина податків у доходах малого бізнесу в Україні сьогодні істотно відрізняється від показників пострадянських і постсоціалістичних країн. Більший, ніж в Україні, відсоток податків лише в Білорусі та Таджикистані (54,0 % і 86,0 % відповідно). У Польщі податки складають сумарно 41,6 % від прибутку, Молдові - 40,4 %, Казахстані - 28,6 %. Таким чином, ставки оподаткування малого підприємництва в Україні, які встановлені на даний момент часу Податковим кодексом України, не є оптимальними для забезпечення його економічної безпеки і розвитку.⁴ Важливим критерієм, який визначає оптимальність системи оподаткування, є зручність процедур нарахування, звітності та сплати податків. За оцінками міжнародних експертів, наведеними у «Doing Business», кількість податкових платежів протягом року в Україні становила: у 2010 - 2011 рр. - 47, 2012-2014 рр. - 28. Це вимагало витрат часу на підготовку документації по сплаті податків відповідно - 657 годин в 2010-2011 рр. і 380 годин в 2012-2014 рр.⁵ З січня 2013 р. для окремих категорій платників єдиного податку (друга група) було змінено період звітності - звітність стала не щоквартальною, а щорічною. Це істотно зменшило кількість звітів, а також час на їх підготовку та сплату податків. Для порівняння наведемо статистику сусідів України: у Польщі - 18 платежів і 286 годин; Молдові - 31 платіж і 181 година; Казахстані - 7 платежів і 186 годин. У Білорусі - 10 платежів і 319 годин.⁶ Таким чином, порівняння різних складових оподаткування за 2010-2014 рр. в Україні свідчить про те, що умови, створені Податковим кодексом у 2011 році: зменшили суму податків у 2012-2014 рр. на 3,4 %; кількість платежів зменшилась на 19, а витрати часу на сплату податків зменшилися на 277 годин на рік відносно показників 2010 року. Але, навіть з урахуванням певних позитивних тенденцій, податкове адміністрування малого бізнесу в Україні залишається занадто

¹Податковий кодекс України. Закон України №2755-IV від 2.12.2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

²Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України» від 4 листопада 2011 року № 4014-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, №24, ст.248.

³Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок деяких податків і зборів» №5503- VI від 20.11.2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

⁴. Зелена книга малого бізнесу України. Інститут власності і свободи. - К., 2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.irf.ua>.

⁵Міжнародні рейтинги України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.uk.wikipedia.org>.

⁶Зелена книга малого бізнесу України. Інститут власності і свободи. - К., 2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.irf.ua>.

обтяжливим. Про це свідчить загальне місце України в рейтингу Doing Business, яке змінилося лише на 13 пунктів - з 181 позиції у 2010 р до 168 у 2014 р (з 183 країн світу).¹

Таку оцінку підтверджують результати анкетування, яке проводилось у 2011 р Інститутом власності і свободи. Анкетування виявило найбільш чутливі проблеми, які загрожують безпеці малого бізнесу: а) високі нарахування на фонд оплати праці (єдиний соціальний внесок до Пенсійного фонду) – 89 % респондентів; б) процедури податкового адміністрування – 79 % респондентів; в) надмірна кількість і високі ставки податків у сфері малого бізнесу – 65 % респондентів [2]. Опитування, яке проводилося автором у м. Полтаві у квітні 2013 року, показало, що серед 700 респондентів більше 81 % вважають спрощену систему оподаткування занадто обтяжливою і несприятливою для малого підприємництва. За даними опитування в м. Києві в квітні-травні в 2014 р, серед 800 опитаних підприємців малого бізнесу: 76 % вважають систему оподаткування малого бізнесу такою, що не сприяє розвитку підприємництва, а 64 % з них - що вона сприяє переходу бізнесу в тінь [3, с.31-33]. Таким чином, систему оподаткування малого підприємництва на сьогодні слід оцінити як не оптимальну для забезпечення його економічної безпеки, таку, що потребує більш радикальних реформ, ніж ті, які були проведені у 2011-2012 рр.

Оцінка ефективності державного контролю у сфері господарської діяльності. Як основні показники ефективності державного контролю, використовуємо: кількість контролюючих органів, тривалість перевірок, кількість порушень законодавства підприємцями, кількість порушень законодавства посадовими особами органів державного контролю.

Сучасна система державного контролю діє на основі Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» № 877 - V від 5 квітня 2007.² Метою зменшення адміністративного тиску з боку органів державного нагляду (контролю) та їх посадових осіб на фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб у 2012 році було прийнято Закон України «Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб - підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності».³ У зв'язку з цим відбулося певне скорочення кількості органів державного контролю. Але, навіть за оцінкою Держпідприємництва України, система державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності на даний момент часу не є оптимальною і потребує подальшого реформування [1].

На думку міжнародних експертів, окрім проблеми надмірної кількості органів контролю та кількості перевірок у сфері господарської діяльності, дуже гострою для України є проблема корупції в органах держконтролю. Для оцінки корупції в органах державного управління використовують індекс сприйняття корупції (Corruption Perception Index), розроблений міжнародною експертною організацією Transparency International. Він характеризує сприйняття корупції аналітиками, бізнесменами, соціологами тощо. За оцінкою експертів Transparency International рейтинг України у 2010-2011 рр. відповідав 134 позиції (28 балів зі 100 можливих), в 2012-2013 рр. - 144 позиції (25 балів). Якщо порівняти ці рейтинги з аналогічними показниками країн Європи, то стан корупції в Україні дійсно становить небезпеку для малого підприємництва. Найнижчий індекс сприйняття корупції у Данії - 87 балів, Фінляндії - 86 балів. Серед постсоціалістичних і пострадянських країн лідерами є Польща - 58 балів, Угорщина - 55 балів, Грузія - 52 бали, Чехія - 49 балів. У найближчих сусідів: Молдови - 36 балів, Білорусі - 31 бал, Росії - 28 балів. Україна з 26 балами зі 100 опинилася в компанії з Сирією, Республікою Конго і Камеруном.⁴

За оцінкою представників малого підприємництва, яку було здійснено в процесі анкетування (проведеного у 2011 р Інститутом власності і свободи), серед найважливіших проблем, які заважають розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, слід назвати: високу корупцію в органах державної влади (81 % респондентів); надмірне втручання органів державної влади в діяльність підприємств (66 %) [3]. Опитування, яке проводилося в м. Полтаві у квітні 2013 року, показало, що серед 700 респондентів більше 76 % вважають систему державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності корумпованою. За даними опитування в м. Києві у квітні-травні у 2014 р. встановлено: серед 800 опитаних підприємців малого бізнесу: 57 % вважають систему державного нагляду (контролю) у

¹Рейтинг країн світу за рівнем економічної свободи. Основні відомості про проходженні // The Heritage Foundation. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.gtmarket.ru>.

²Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» № 877-в від 5.04 2007 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

³Закон України «Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб - підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності» № 4448-IV від 23.02.2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

⁴CPI2010indetail [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.transparency.org>.

сфері господарської діяльності такою, що не сприяє розвитку підприємництва, а 84 % з них вважають, що рівень корупції в органах державного контролю залишається вкрай високим [3, с. 33-35].

Таким чином усі наведені експертні оцінки визначають систему державного контролю у сфері господарської діяльності як неефективну, корумповану, таку, що створює загрози економічній безпеці малого підприємництва.

Оцінка розвиненості сфери адміністративних послуг. У якості основних показників розвиненості сфери адміністративних послуг використаємо: асортимент адміністративних послуг; рівень децентралізації надання адміністративних послуг; кількісний показник впровадження універсамів послуг - центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП); рівень дотримання стандартів роботи ЦНАП (результативність, своєчасність, доступність, зручність, відкритість, ввічливість, професійність).

Сучасна система надання адміністративних послуг в Україні діє на основі Закону «Про адміністративні послуги» від 6 вересня у 2012 р.¹ Для забезпечення виконання вимог цього Закону було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 57 від 30.01.2013 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру адміністративних послуг».² На сьогодні, за оцінками самого Держпідприємництва, в цій сфері залишаються не вирішеними наступні проблеми: а) наявність не передбачених законами видів адміністративних послуг; б) поділ адміністративної послуги на кілька платних; в) перекладання обов'язків адміністративних органів із збирання довідок або погодження документів на фізичних та юридичних осіб та ін. [1]. Як бачимо, рівень розвиненості сфери адміністративних послуг оцінюється Держпідприємництвом як такий, який потребує істотного підвищення за допомогою реформ, на основі прийнятої в кінці 2012 року законодавчої бази.

Щодо оцінки сфери адміністративних послуг України міжнародними експертними організаціями, то вона є більш категоричною - її сучасний стан характеризується низькими індексами економічної свободи, легкості ведення бізнесу, сприйняття корупції (див. вище), при наявності певної тенденції до покращення стану справ і застереженні, що при затягуванні реформ Україна може втратити історичну перспективу.

Опитування, яке проводилося у м. Полтаві у квітні 2013 року, показало, що серед 700 респондентів понад 83 % вважають, що система надання адміністративних послуг є недосконалою і заважає розвитку малого підприємництва. Опитування в м. Києві у квітні-травні у 2014 р виявило, що серед 800 опитаних підприємців малого бізнесу: 87 % вважають систему надання адміністративних послуг такою, що не відповідає сучасним умовам господарювання, а 89 % з них вважають, що вона потребує докорінних змін [3, с. 36-40].

Таким чином усі наведені експертні оцінки визначають сферу надання адміністративних послуг у сфері господарської діяльності як нерозвинену, неефективну, обтяжливу для малого бізнесу, таку, яка створює загрози економічній безпеці малого підприємництва та заважає його розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Оцінка ефективності державного регулювання діяльності малого підприємництва дозволила зробити наступні висновки.

1. Ефективність сучасної системи державного регулювання діяльності малого підприємництва в Україні є низькою і не забезпечує необхідного рівня його економічної безпеки. Низький рівень безпеки цього сектора економіки України є прямим результатом надмірного втручання держави в господарські відносини, обтяжливих для малого бізнесу систем ліцензування, оподаткування та дозвільної системи у сфері підприємництва, тотальності державного контролю, нерозвиненості сфери державних послуг і корупції в органах державної влади.

2. В Україні створена нормативно-правова база для реформування системи державного регулювання малого підприємництва, але темп реформ є дуже повільним, а їх результати не відповідають поставленим реформаторами завданням.

3. Реальна ситуація з економічною безпекою та розвитком малого підприємництва вимагає суттєвого прискорення процесів реформування системи державного регулювання цього сектора економіки. Повільний темп запланованих реформ веде до нівелювання їх результатів і загрожує Україні втратою перспектив розвитку і збільшенням відставання від розвинених країн.

¹Закон України «Про адміністративні послуги» № 5203-VI від 6.12.2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon.nau.ua>.

²Про затвердження Порядку ведення Реєстру адміністративних послуг»: постанова КМУ № 57 від 30.01.2013 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

Список літератури

1. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого і середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / Державна служба України з питань регуляторної політики та підприємництва. - 2012 р - С. 5-9. - Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua>.
2. Результати анкетування представників бізнес спільноти, шляхів поліпшення бізнес клімату та основних проблем, які заважають розвитку (Київ, 31 жовтня 2011 року) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.irf.ua>.
3. Гончаров, Г. О. Теоретичні та практичні основи вдосконалення системи економічної безпеки малого підприємництва в Україні [Текст] : монографія / Г. О. Гончаров. – Полтава: ТОВ «Фірма Техсервіс», 2014. - 332 с.

References

1. *Analytical report on the status and prospects of development of small and medium enterprises in Ukraine. (2012). Retrieved December, 1, 2014, from : <http://www.dkrp.gov.ua>.*
2. *The results of the survey of the business community, ways to improve the business climate and the main problems that hinder the development. (2011). Retrieved December, 1, 2014, from : <http://www.irf.ua>.*
3. *Goncharov, G. A. theoretical and practical basis for improvement of economic security of small business in Ukraine. (2014). Poltava : Techservice.*

Стаття надійшла до редакції 09.12.2014 р.